

errien askatasuna yoan eliz-buruaren gogoan

bitor kapanaga

ASKATASUN USTEA, KRISTO TA BERE IRAKATS-ARAUA

Gizonak berez du beregan askatasun gogoa, askatasun egarrria. Adimena baiño lenago ta sakonago duen sentipen hori, berezkoa da, bere izatearen muiña bezela. Geroago ta adimenaren argiz, sentipen hori, uste sendo, zinezpen biurtzen zaio. Sentipen horren eragiñez, azke izatea artzen du bere yo-muga gorengotzat, bere izatearen ikurrintzat. Abere ta piztieta-tik, eri ta gaitzetatik edo beste gizonetatik azke izatea da bere ametsa, ta lur hontan ezin badu askatu bere burua, beste bizitza batean askatasun hori lortuko dun usteak ematen dio bizteko adorea. Behartasunetatik askatzeko, lan egiten du ta hontatik ezin dalako askatu, beharra esaten dio lanari.

Gizonak, alkarreak sorterazi edo-ta errietan antolatzean, ez du egiten hori bere askatasuna saltzeko edo uzteko asmoz, hobeto yagoteko baizik.

Beraz, gizon bat erri batean azke izateko, erriak ere azke izan behar du.

Pizti batek bere bizia yagoteko, beste piztiekin burru egiten du eta burruka ari danean, garai-nahia ta erail-nahia egiten dira bere yabe, ta horrela egiten da eraitzaille. Erri asko ere, berdinkiro egiten dire beste errien menperatzaille. Hortatik datorkigu gizartearen kondaira beltza eratu duan korapillozko lokarria. Erriek erriekin burruka, burru izugarrietan giz-odola ixurtzen, negarra, gosea ta eriotza edatzen bazterretan gizaldiz gizaldi.

Kristo munduratu zanean ere, horrela omen zan nahiz eta Augusto agintariak zigorrezko bake bat luzerazten zuen bere aginterrietan. Erriek, beren askatasuna irauñ erazten zeukaten buru-auste gaitza. Besteak menperatzen zegoen erri aundien aintza ta atzitasun neketsua zan txikien bizitza. Yabe berri baten menpean erortzeak ateru oi zituan beste baten oinpetik. Erroma arroa zan garai hartan inguruetako yaun ta yabe. Europa gehiena, baita Africa ta Asia-ko zati asko ere, menpeko zitun. Hauen artean arkitzen zan Israel izeneko erria, txikia baiñan adoresua, arrigarritzko kemenez bere buruyabetasuna zaindu oi zuan err: nekatua. Bere kondaira guztian, millaka urteetan etsaiz inguraturik bizi izan zan, orain azke ta gero atzi, beti arriskuan eta beti urduri. Menperatzaille askoren esku-gogortasuna ezagutu zun, baiña beti yagi izan zan bere atzitzailleen aurka. Erri gutxi izan dira munduan yudutarra bezin askatasun yagoleak eta bat ere ez berak bezelako irauñ-gogoa erakutsi duanik. Yainkoarekiko usteetan zeukan bereiztasunak eman zezaiokean indar hori lenengoan, baiñan gizaldiz-gizaldi yasaniko zapakadak eta yazarpenak, suntsitu orde, gogortu egin dute yudutar erria, orain ere mundua arritu egin bait du bere kemenez, bere gogo-indarrez.

Hala behar-eta, yudutar egin zan Kristo. Bere bizitza ta eriotzako gertakizunak, yudutar erriaren azke-burrukatik guztiz bereizi ikusi-nahia, ergelkeri bat da. Yainkoak berak daki gauzak zergaitik egin ditun. Gu, diran bezela ikusi behar ditugu.

* * *

Israel, menperatzailleen aurka irakiten dago. Kristok maite du Israel, maite du Yerusalen, maite du gizona gizarte guztian, baiñan urren yudutarra, bere artean bizi bait da aragiz. Ontzat dauka bere azke-nahia ta onesten du: "zorionekoak zuzentasun egarri diranak", "zorionekoak yasarpena yasaten dutenak"...

Yosub-ek, ikusten du bere erriari datorkion aidi samintsua. yazarpen eta eraitze izugarria, ta negar dagi: "Yerusalen Yerusalen, bazeneki zer

datorkizun” *Ta nahi luke zuhurtasuna itsatsi erritarreri: “eman Kaiser-i nahiz Yainkoari, bakotxari berea”. Baiñan yudutarrek ezin dute yasan gehiago erromatarren arrokeria. Beren aurka yagiteko buruzagiak behar dituzte. Ta Kristo egokien. “Nire yaurerria ez dago lur hontan”, dio Yosub-ek; baiña ez dute ulertzen.*

Erria menperatzailléen aurka dago, baiña norbaitzuk haieri saldurik bizi dira: betiko leloa, irabaztea, bizia yagotea. Nahaskeria ba da bazterretan, azpi-yokoa ta beldurra nun-nahi. Abertzaleak urduri, erri-saltzailleak axeri, ta erromatarrek beldur.

Yosub Yerusalen-en sartzean, askatzaille gisan artzen dute. “Gora!”, diño erriak. Baiña nahaskeria ere bidegiñean dabil eta garaitzen da itsuskeriz. “Eraíl!, eraíl!”, entzuten da ostiralez, eta Yosub gurutzean erailtzen dute. Hala iragarririk zegoen eta hala izan behar zan.

Yudutar erriaren azke-burrukak bere eginberrara izan zun gertakizun hontan. Eta gero ere yarraitu zun eta burrukaldi ikaragarriak sortu ziran. Ez zan arririk gelditu arrien gain eta amak bere umearen aragia yan behar izan zuan. Irudiz, guztia suntsitua izan zan, baiña aske-nahiak iraun zun, eta oraín berriz burutu da, berriz mundua arrituz.

* * *

Yosub-ek, bere irakatsien oiñarriztat, arau bat utzi zigun: alkar maite izatea. Ta arean, agindu hau ondo bete ezkerro, ez zan izango gehiago gizona zapaltzerik, erailtzerik, ez zan izango besteen menpeko erririk.

ELEIZ KATOLIKOA TA ERRIEN ASKATASUNA

Kristok, Eleiza, bere yarraitzailléen alkartea utzi zigun ondoren. Bere irakatsiak, berri-ona, laster edatu zan, baiñan ez aundien ta agintarien artean, erri xehean baiño. Behartsuak, yazarriak, on-egilleak eta menpekoak ziran bere yarraitzaillé. Lenengo yudutarrak, batez ere atzerrietaratuak, eta geroago, emeki emeki, beste errieta-koak, guztieri eskeifitakoa bait zan berri-on hori. Beraz, erri paketiak lenen kistartzen dira: armeniarrek, eladetarrak, eta beste. Mesia da batzuentzat, Kristos besteentzat, baiña edonola, Yosub-en izena dute denak ikurrin, bere izpiritua oiñarri. Eleiza, Kristoren agindukoa zan, Kristoren gogokoa.

* * *

Erroma da mundu ezagunaren yabe ta menperatzaille. Bere aundikeriak irauñ erazteko, yopuz betea dago. Arrotz atziak, otseñiak eta mirabeak dira bertako langilleak: euren izerditik bizi da Erroma. Yudutarrak ere pillaka dira Erroma-n, eta hauengandik edatzen da Yosub-en berri-ona. Behartsueri, nekatueri ta bihotz onekoeri poza dakarkie Yerusalen-diko hitzak. Alperrik izango dira yazarpenak, erailtzak, zifeste berria edatzen da... Erroma, azpitik gora kistartzen ari da.

Gizaldiak iganez, yazarpen izugarriak eta erailtze beldurgarriak ere igan dira. Erroma-ko agintariek berri-ona zifetsi dute. Eleiza garaitu da, berak irabazi du auzia, baiñan zerbait sakonena galtzeko arriskuan da: Yosub-en gogoa. Mendiko hitzaldia izan behar litzake bizikera berriaren oiñarri ta atzen aginduko araua yokera guztien bide: alkar maitatze hurak agintzen zuan gizona maitatzea, aintzakotzat artzea, beltz nahiz zuri, indartsu nahiz makal, gazte nahiz zahar; aundikeriak ez du hobeagotzen gizona, aberatsago izateak ez du gizona egiten; aski da gizaki izatea, berari aintza zor izateko. Beraz, erri guztieri ere aintza berdifia zor zaie. Garai hontan, munduaren, edo gutxienez, kistartuko diran errien geroa yokatzen da, gizarte berrien yokera eta, beraz, beren zoriona edo zoritxarra hemen errotuko dira. Eta burruka ixil ikaragarria ari da, lengoak baiño garrantzidunagoa: gogoen burruka, izpirituen leiaka, oiñarrien autatzea. Zeifiek garaitzen du?

Izenez eta itxuraz, Yerusalen garaitu da: Yosub-en izena ta araua goratuak dira; bere izenean egiten da guztia. Baiñan, gogoz, Erroma garaitu ote dan dirudi: ezpata eskuetan du Eleizak, agintari aurkitzen da. Ezpataz agertuko da Yerusalen-en, ezpataz yagongo du Konstantinopoli, ezpataz edaraziko du berri-ona munduan zear. Izan ere, ez da errez gautik goizera basakeri guztiek uztea, arrokeri guztiek uztea eta besteen basakeriengandik ere yagon beharra dago, nahizta Kristoren arauak besterik difioen.

Eliz etxe ederrak eraikitzen dira, urrezko aulkia du eliz-buruak, aberastasuna ta aundikeria nun-nahi. Laziotarren aundikeriak Elizari tayoa itsatsi dio, yudutar Mesiaren gogoa baztertirik dagola dirudi.

* * *

Germaniar zakarrak ere, kistar egin dira; baiñan zakarki diraute. Asaldatzen dira inguruak suntsitu beharrez, su ta gar beste errien

gain yauzten dira. Mundua zakarkeriz bete da. Gotzaiñak gudaiburu dira ta alkarren etsai; Kristoren izenean gerrak egiten dira, Kristoren izenean erriak zapaltzen, Kristoren izenean bere Eliza ere zatitzen da, ta itsuskeri asko egiten.

Eleiza Kristok eratua da ta bere izenean ari da; Elizaren irakas-teak Yosub-enak dira, baiñan bere erakusteak ez beti. Eleizak, berri-ona du oiñarriztat, baiñan giza-batzar dan izarian, gizon eta erri ba-koitzak bere izakera itsasten dio, bere eragifia ematen. Beraz, aldi bakoitzean edo toki bakoitzean, ba du yokera berezi bat, itxura berezi bat. Horrela da gizaldietan zear.

Sorkaldeko erriek eman zioten Elizari beren yakintza, beren gogo-sakontasuna, baita beren bereizkeria ere. Sarkaldeko keltarrak beren goxotasuna, beren bihotz-samurtasuna; laziotarrak beren aundi-keria, beren hitz-erioa ta beren agintaritasuna. Baiñan hitz-arauz, aize-rik indartsuenak eroaten du lili-azia bere bidetik, aizearen bidetik, nahiz eta azi hori ez dan aize biurtzen; nunbaiten kokatuko da aizeak amor ematen duanean, landara berria sorterazteko, lili berriak berriz emateko. Eta indarra Germania-n agertzen da zakarki eta lertzen; uriol bat irudiz inguruak kutsutzen ditu: Frantzia eta Españia ere. Hauetan ere, indarrak goralduko du Eleiza, indarrez menperatuko dira etsaiak, indarrez agerreraizten da "egia"; hitz batean, indarraren eskubideak zapaltzen du eskubidearen indarra.

Ezin ukatu Frantzia-k Elizari eman dion eragifia. Garai batean, germaniarrekin batean, Yerusalen askatu beharrez burruka ari zan, "burruka santuan"; beste batean, bere itzalean baitua zeukan Eleiza. Yakintza ta aundikeria itsatsi zizkion, baita itzartasuna ere.

Españia-k ere asko eragin dio Elizari; Ameriketara edatu du berri-ona. Bere buruzagiek, gurutzea esku batean eta ezpata bestean, burruka egin dute nun-nahi eta noiz-nahi, orain maometarren aurka, gero yudutarrak erbesteraizten, han erejeen aurka, hemen sorgifiañak erretzen, baita Erroma berbera birrintzen ere. Yatorrizko amerikarren zifneskerak ere zuntsituak izan ziren, bertako urrezko eliz-etxeak nahiz yainko-izun irudiak eratziak eta garbituak, benetako erlijioari omenez baita urrearen dizdirari omenez ere.

Igan mendeetako Elizaren egoera ez zan guztiz pozgarria. Kristoren izena ta gurutzea edonun, bakerik ifun ez, eta burruka bazter guztietan. Nun ote zan Yosub-en agindua? Bihotz zintzo batzuetan ez kutatua, noski. Eta horrela heldu gire gizaldi hauetara.

Aldiak zear, beste erri batzuk ere kistartzen ari izan dira ta ari

dira: eslabotarrak sorkaldean, euskaldunak sarkaldean... Oraintsuago, erri askota edatua izan da berri-ona. Ez ezpataren bidez, nahizta ifioiz ezpatadunen itzalean izan. Beti bezela, menperatutako erriek izan dire gehienak. Baiñan Yainkoak berak ezarri zun gizonagan askatasun egarria eta, goiz ala berandu, indar honek bultzatzen du gizona lotatik itzartzera, Yainkoa billatzera, askatasuna lortzera. Ta bultzatzen ditu erriak ere buru-yabe izatera.

Arestian, erri gehienak askatu dira edo askatzen ari dira. Yazokun honek, eragin aundia du Elizarengan, bere yokerari tayo berri bat itsazten dio. Eleizak orain mende batzuk dirala azturik zeukala zirudian arau bat, yainkozko arau bat, berriz gogoratzen du ta mundu guztira edatzen: gizona, berez, Yainkoak egin zuanez, buru-yabe dala, ta errien askatasuna, erri guztiena, ukatezifiekzko eskubide bat dala.

Guk euskaldunok, zer dugu Elizaz? Nola yokatu dugu kondaira guzti hontan? Galdera labangarriagoa ta arantzatsuagoa izango litzake Elizak berak gutzaz nola yokatu duanekoa, baiñan hontan Eleiza guztia sartu ez dezakegun ezkeroz, utzi dezagun igandako lañopetan. Nik neronen aburuz, atzenen aipatutako errien artean ipifiiko nuke gure Euskalerrria. Nahizta Loyola aipatua lur hontan sortua izan, nahizta Garikoitz eta Jabier bere muñiekoak izan, erri hau Elizarekin ez dala benetan ezkondu orain arte esango nuke. Bai, Euskalerrriak erri-gisan, Yosub-en deia onartu zun, Kristoren berri-ona ulertu zun, bere izakerari egoki zetorkion-eta.

Baiñan, erri bezela, ez zun bere burua Erroma-n kokatua ikusten, ezin zituan ulertu Elizako nagusien yokerak, arrotzkiro ageri zitzaizkion. Gauza hauen eragifiekz behar-bada, edo bere izakeraren indarrez. Yerusalen-etiko berri-onaz maitemindu zan eta geroztik, adoretzu, berri-on hori mundu guztira edatzen, iragarten alegindu da. Besteak esan behar dute alegin hori zenbateraiñokoa izan dan, erri txiki honek nola erantzun dion Kristori.

YOAN XXIII-garrena

Eleizaren yokera hau dala edo bestea zala esaten dugunean zerbait uts egin genezake. Eleiza kistar guztien arnasa ta gogoa dalarik, ez da errez munduko arazoetan denak ustekide izatea. Baiñan hemen Eliza aipatzen dugunean, bertako agintari taldea Eliz-burutik gotzaiñetara, adierazi nahi dugu, ta hauek gizaki diranez, ba dute izakera bat, bakoitzak berea. Ta bakoitzak bere eragintxoia ematen dio Eli-

zari, gotzaiñak bere zatian, eliz-buruak danean; hau ezin liteke ukatu zentzunez; atzen gizaldi hauetan ere argikiro ageri da. Gotzain talde baten yokerak, kardenal batzarrak, eta askoz gehiago eliz-buruak, eragin aundia egiten diote Elizaren yokerari. Hala ere, hauek ez dute izaten beti bidea garbi. Beren ametsak egiztatzeko, zuzentasuna iragartzeko ta Kristoren araua edatzeko eragozpen asko izaten dituzte. Atzo, Viena, Paris edo Madrill-eko eragozpen eta agindu ixillak izango ziran; gero, politika sailletako yokerak eta, beti, legerrien galdu-irabazteak darabilten ekaitz-aizea. Hauek ere Kafarnaun-eko itxasoan yagi ziren uifien antzeko dira. Simon-en ontzia ikaratu zuten haietarik.

XII-garren Pio hil ondoren, kardenal aguretxo bat izendatu zuten eliz-buru. Ronkalli yaunak urte asko zitun, baiñan otzitu gabe zeukan bere bihotz sendo ta edakorra. Bihotz honen barruan beti izan zan amets eder eta on bat: egia ta zuzentasuna oifarrizat artuz, gizarte paketsu bat sorterazteko lan egitea.

Egia maite zun danen gairietik XXIII-garren Yoan Aita Santuak. Itxurakeriak eta aundikeriak ez zuten beregan izaterik, izateko lekurik. Baserritarra zan sortzez eta izakeraz. Ba-zekian erri xehearen berri, ba zekian gauzak diran bezela ikusten eta erakusten. Utskeria ta arrokeria ere, ziran lekuan ikusi oi zitun, etxean nahiz kanpoan. Yerusalen-diko hitzak indar berria artu zun beragan, larogei urtekin Kristo berriz Nazaret-etik atera zala zirudien. Asmo oneko gizonengan maitasuna sortu zan eta bera ere maitatua izan zan (eta izango da).

Beharrezko zan aize-berritze baten itxaropena sortu zun gizonengan, eta gizartea poztu zan. Fariseotarrak beldurtu ziren, Kristoren behinholako zigor-makilla artuko ote zun, baiñan irriparez artu zuten aguretxo harek ondo zekian munduko berri, ba zekian berak egiari ateak nola iriki. Ta hortara eman zitun bere alegin guztiak, Yainkoagana berriz itzuli orduko gelditzen zitzaizkion egunetan.

Gizakion gogozko yokerak, larrienik, era bitakoak izan oi dira: egia ta ona maitatzen dituztenak, gauza hoiien billa dabiltzanak, maite dituztelako, indartu, iragarri ta zabaldu nahi dituztelako; "aurrerakoi" izenez ezagutzen dira; yokera hontakoen artean ere berdin izan litekez zuhurrak ala buru-ariñak, adimentsuak ala umekiak, egia ta gezurra bereizten dakitenak ala ez dakitenak. Baiñan, bereizten dituana, beren yokera da, beren gogo-bihotzen yo-muga. Eredutzat, Yosub-en gizarteko bizitza ipiñ dezakegu.

Eta bigarren erakoak: "eutsikoiak" edo "zuhurkoiak". Arriskuaren bildurra da beuren gidari, egia artean gezurra noiz sortuko ote dan susmoz

bizi oi dira; Yainkoak sorterazi zitun ezberdintasunak, izakietan ezarri zitun aldeak bereizten ez dakite gehienetan eta beren "egia" eguzkia bezelakoa da, urrunean dagona, ikutu eziñekoa, alde bat bakarrik ikusten zaiona. Eta "egi" hori yagoteko, zigor-makilla beti eskuan, arretaz bizi oi dira; besteak duten pentsatzeko askatasuna edo mailatzeko almena, pekatutzat dauzkate nahizta Yainkoak berak emanak izan. Ez dakite Yosub zorionetako mendian edo Eleazar-en etxean edo emagalduearen aurrean ikusten, ezta ere gurutzean. Zerura igokundeko mixterioan bakarrik ikusten dute ta bere turuta-soiñuzko itzulian dute beren biziko ametsa. Eredutzat, edozein esku-indardun agintari artu dezakegu (asmo ona ala txarra at utziaz), jariseotar bat artzen ez baldin badugu.

Lenengo hoietakoa izan zan bere bizi guztian Ronkalli yauna. Erromatik urrun ibilli zan urteetan; horko aundikeriak ez zuen kutsutu; eta beste erri batzuk ezagutu zitun, beraien gogoaz oartzen zan; eslabotarrren izakera ezkutu ta sakona ezagutu zun eta bihotzean ikutu zion. Ia beti iñoren menpean bizitako erriok, beren itunkortasun ta guzti, arima sendo baten yabe ziran. Ronkalli yaunak ikusi zun gogo-sendotasun hori eta benetan maitatu zun; bere bihotzean betirako oroipena izango zuten eslabotarrak, gizaki ixil eta yasankorrek baita ere egi-zaleak.

Egiaren ta zuzentasunaren maitale zan gizonak, ezin zezakean axola bage yasan gizonen nekea ta gutxiago errien zoritxarra. Menperatutako errien bizitze latzak bihotza samintzen zion.

Izan dugun Eliz-bururik goragarrienak, urreratzen ziztaion eriotza nabaritu zun eta Kristok Ostegunez eman zigun araua oroiterazi nahi izan zigun. Eta arau hori gaurkotasunez yantzirik, berriz gizarteari iragartea, adieraztea, artu zun bere gain; eta Kristoren irudi bizia bait zan, uste oneko gizaki guztieri zuzenduz, deadar egin zuan: "PAKEA LURREAN".

Deadar hortan, errien askatasunaz ardura du. Ta zeatz eta argikiro adierazten du:

"Errien arteko goraberak, egia, zuzentasuna, benetako alkartasuna ta askatasuna yokabidetzat arturik erabili behar dira.

Gizonak gizonari zor dion askatasuna, erriek ere zor die beste errieri.

Erri-agintariek ezin dute ausi berezko legerik, hori bait da ziñezko legea. Agintaritzea benetakoa izango bada, Yainkoaren legetan egin behar da. Beraz, Yainkoak yarritako legeak yagon behar ditu ta guztien onerako lan egin.

Egiak diño: erri guztiek berez berdiñak direla; izateko, nahiz beren bizitza antolatzeke eskubide berdiñak dituztela. Beraz, eskubide hori alkarri zor diotela. Aundiago, azkarrago edo aberatsago izateak ez diola beñere ematen besteak menperatzeko eskubiderik.

Zuzentasuna, egia egitarau egitea da. Beraz, zuzentasunak hau eskatzen digu: egiak diñoena betetzea. Erri bakoitzak bere eskubideak yagoten ditun era berdiñez besteenak ere aintzat izan behar ditu, horrela bakarrik izan diteke pakea lurrean. Aintza berdiñekoek dire txiki ta aundiak, beraz, beharkizun eta eskubide berdiñak dituzte berezko legez, zinezko arauz.

Erri bakoitzak legerri bat osatzea da bidezko. Baiña horrela ez dan artean, minori-erriak izango dire legerrietan. Erri haueri ere, besteeri zor zaiena zor zaie ta beren izatearen aurka egiten dana zuzentasunaren aurka dago.

Egiz ta zuzentasunez hizi diranak, benetako askatasun batek itsatsi behar ditu. Eta benetako alkartasunaren oiñarri, alkar laguntzea da. Indartsuak aua, aberatsak behartsua, yakintsuak yakingea, lagundu behar dute. Baiña laguntza horrek ez du beinere lagunduaren aintza gutxitu behar. Zapalkeria alkartasunaren aurka dago beti.

Askatasuna berezkoa dute gizon eta erriek, Yainkoak emana. Ta askatasun hori beti zor zaio. Ez dago iñolako eskubiderik askatasun horren apurrik ukatzeko”.

* * *

Hau da Yoan Eliz-buruak errien izateaz adierazten diguna. Deadar hontan, ez dago ezer arrigarririk guretzako, dena maitagarri baiño.

Baiña Erroma-tik Eliz-buru batek hain garbikiro arau hauek adieraztea, hori bai dugula gogoangarri. Orain ez dezake iñork, lotsa izpirik baldin badu behintzat, errien eskubiderik zapaldu, jatorrizko legerik autsi, erri-erailtzarik egin Kristoren izenean. Egiten duanak, laster entzungo ditu oiartzunez bezela, Yoan Onaren hitzak:

“...HORI ZUZENTASUNAREN AURKA DAGO”.